

Afsnit 27: Roald Amundsen

1, 2, 3. Sverige havde ballonskipperen Andrée der aldrig havde fløjet en luftballon før han kappede linen og satte kurs mod Nordpolen.

Han styrtede ned i isørkenen.

Norges største var nok Nansen med den bjørnestærke viljekraft.

Og Danmark havde Knud Rasmussen. Fortrylleren, som gik sine egne veje.

Men der var også Amundsen, Heyerdahl, Nordenskiöld og Mylius-Erichsen. De største her fra Norden. Du lytter til Den yderste grænse. Jeg hedder Bjørn Harvig, og jeg har været formand for Eventyrernes Klub. I denne tredje sæson vil jeg dykke ned i de allerstørste nordiske opdagelsesrejsende og deres ekspeditioner fra det 19. og 20. århundrede.

Første mand gennem Nordvestpassagen. Første mand på Sydpolen. Første mand i luftskib over Nordpolen. Roald Amundsens bedrifter er uden sidestykke i moderne historie. Han er formentlig den største af alle de nordiske opdagelsesrejsende, men hvad drev ham så langt? Hvad søgte han derude i de uendelige ismarker og kantede fjeldmassiver, i de gådefulde vand, hvor så mange før ham var omkommet.

I dag helt ud til den yderste grænse og samtidig stifte bekendtskab med en hensynsløs og kynisk mand, hvis dygtighed og seje vilje førte ham længere end nogen anden. Og nej, hvor har jeg glædet mig. Nils Aage Jensen velkommen til.

Tak skal du have.

Du er cand. Pæd. i historie. Har boet flere år i Grønland og så er du forfatter til flere bøger om polarforskere, blandt andet til bogen, som ligger her på bordet foran os: Amundsen. Og Nils. Jeg synes, vi skal komme i den rette stemning, og vi har desværre ikke lyd på Amundsen. Jeg har ledt og ledt, men vi er så heldige, at det norske Nationalbibliotek har givet os tilladelse til at spille lydfiler med selveste Fridtjof Nansen. Den store norske polarforsker, som jo var meget nær ven med Amundsen. Det var

sådan, at den norske regering besluttede at gøre 14. december 1928, hvilket var nøjagtigt 17 år efter at han plantede det norske flag på Sydpolen til mindedag for ham. Og under en mindehøjtidelighed på Oslos universitet samme aften holdt Nansen en tale for ham. Jeg ved, du kender den, men det er sådan, at vi i dette afsnit forsøger at dykke ned i den et par gange, fordi den er så stærk. Jeg har forsøgt at oversætte det så godt som muligt. Så jeg læser op, hvad Nansen siger, og så hører vi Nansens stemme lige om lidt. Nansen siger:.

Mod, spurgte han sig selv. Den første pligt for en mand er at undertrykke frygt. Jeg undrer om Amundsen nogensinde mærkede frygt, som behøvedes at undertrykkes. Det stærke gamle norske hjerte sagde han selv levede ikke efter teatraliske højdepunkter. Det er ikke tid til at skælve. En mand skal og må være modig, han må gå frem og ske fyldest som en mand. Stolende urokkeligt på de højere magters bestemmelser overalt. En mand, ja, det var han. Til alle tider vil han stå som en type for sig selv i hele udforskningens historie. En type sprunget lige ud af sit folks dybeste rødder.

Nu kommer Nansens lyd.

[Nansen]

Hold da op, så er scenen sat, Nils. og det er jo sådan, at Nansen snakker om mod og frygt.

Lad os starte et dramatisk sted.

Ja, for der var nok at frygte for Amundsen med det liv han kom til at leve. Lad mig give et eksempel: på den første rejse, hvor han sejler igennem Nordvestpassagen. Da når han i begyndelsen til Thule. På det tidspunkt er den danske litterære ekspedition med Mylius-Erichsen, Knud Rasmussen og flere i gang med deres undersøgelse på det sted, og de mødes med Amundsen. Da skibet Gjøa, Amundsens lille skude der kommer sejlene ind til Thule. De hilser venligt på hinanden. Amundsen har et større depot liggende på en lille ø ud for Thule. Så tilbyder danskerne ham og hjælpe ham med at få lastet det her. De går i gang, og de slæber kasser om bord på Gjøa.

Det bliver kun til at den ene dag, hvor de slutter med en lille festmiddag, så må de tage afsked med danskerne igen, og så sejler de videre til Beechey Island, ned til King William Island, og det er dernede at Gjød render på et skær.

Pludselig står den og banker, og det er ikke til at se, hvordan de skal komme af det her skær igen. De prøver på alle mulige måder at slæbe skibet af grunden, men det lykkes ikke. Og så bestemmer, da det begynder at storme, så bestemmer Amundsen, at de skal gå i båden, for ellers så smadrer de Gjød. Men hans maskinenmand råber: Kast lasten over bord, og det betyder så ironisk nok, at alle de kasser, som danskerne har gået og lastet for ham, de ryger over bord og forsvinder i dybet. Samtidig mister han en stor del af sin proviant. Og da han befinder sig i et par år på King William Island, så får de travlt med at lære at skaffe sig føden ved hjælp af riffel.

Det er jo en alvorlig situation. Men det var så tragikomisk, at de lige har slæbt alt det her ombord, og så skal det ud igen.

Og ved du hvad, Bjørn, så er den dramatiske situation ikke slut endnu. For kort efter lyder der et brøl nede fra maskinrummet på Gjød. Det brænder! Og det er nok noget af det værste, man kan høre på et skib. Der er ikke andet for, end de må stille sig op på en række med spande og så hælde det meste af det nordlige polarhav ned i lasten på Gjød.

Det lykkes til alt held for dem at få slukket ilden, men den var brudt ud på et sted, hvor der stod 1.000 liter petroleum klar til at ryge i luften. De slap levende fra det og kom også videre ned til sydsiden af King William Island til det lille sted, som i dag hedder Gjød Havn. Gjoahaven, som de siger der.

Senere fortsætter de rejsen efter, men de opholder sig i to år på Gjoahaven og foretager forskellige målinger, blandt andet, og det er det, der er den videnskabeligt væsentligste ting, så får de indkredset den magnetiske nordpol. Som er i gang med at flytte sig for fuld fart i øvrigt. men fortsætter.

De fortsætter vestover og kommer så i løbet af det følgende år helt ud på den anden side af den som det første skib. Men forestil jer den triumf det var for Amundsen, da han

kommer sejlene og møder det første modgående skib, så han kan sige: Jamen, vi gjorde det.

Første mennesker igennem Nordvestpassagen.

Da de når til Beringstrædet, der render de ind i en ret voldsom storm, men de synes alligevel, de skal fejre, når de går over linjen, og målet med rejsen er opnået. Og Amundsen har gemt en enkelt flaske whisky, og de står ude på agterdækket og holder sig fast i stormvejret og tømmer et glas.

Velfortjent.

Hvad betyder det her? Det er et stort spørgsmål. Hvad betyder det for Amundsen at komme hjem til Europa, til Norge som på det tidspunkt, husker jeg, at jeg har læst i din bog, at de ikke er vidende om, at Norge i mellemtiden er blevet selvstændig.

Nej, jeg kunne fortælle det på den måde, at da de sejler fra Norge, har de et billede af kongen. Den svenske konge, som på daværende tidspunkt jo også er konge over Norge. Da de kommer ud på den anden side, har de skiftet billedet ud med et af den nye norske konge Håkon den Syvende. Det var fantastisk for dem at opleve både at de kom igennem, men også at Norge var blevet selvstændig.

Og han var jo blevet et stort navn.

Det skabte jo Amundsens berømmelse. I så mange, mange år havde man søgt at komme igennem Nordvestpassagen. Det var aldrig lykkedes trods utallige forsøg og masser af mennesker, der var gået til oppe i isødet der. Mest måske fordi de alle sammen var sejlet med ret store skibe. Amundsen vendte om og valgte så et ganske lille, lavbundet, lavvandsskib. En lille sælfanger, Gjøa.

Nils, så kommer Amundsen hjem. Du siger han bliver et stort navn I ikke kun i Norge, også andre steder. Han bliver inviteret også til London. Og jeg har fundet en ret stærk scene fra den store norske spillefilm, der kom forrige år. Den kom i 2019. Den hedder bare Amundsen, og jeg synes, vi skal høre en scene fra denne film, fordi den fortæller ret fint om nogle af de erfaringer, han fik undervejs på ekspeditionen til

Nordvestpassagen. Scenen er således: Amundsen står i The Royal Geographical Society og i salen sidder de helt store kanoner. Blandt andet hans kommende konkurrent Robert Scott, som vi om lidt skal snakke om, som er en væsentlig del af historien om Amundsen og selvfølgelig også hans nære ven Fridtjof Nansen. Amundsen beretter i klippet om sit møde med de oprindelige folk, og hvad han har lært af dem. Prøv at lyt med engang.

I would also like to thank you, Doctor Nansen, I would not be standing here if it wasn't for your advice, your support. Thank you.

In our quest for the Northwest passage we spent two winters in a small completely isolated harbour called Uk Suq Tuk. We named it the Gjoa Haven which is a bit easier to pronounce and here we got the chance to meet and study the Netsilik Inuits. They taught us invaluable lessons on how to survive in the arctic conditions. They travel efficiently over the ice using light weight sledges, very light, and polar dogs.

Nils, fortæl om hans stærkeste erfaringer fra at rejse i Nordvestpassagen.

Han slår sig ned i Gjoa Haven, og det at han møder inuitterne gør, at han kan sætte sig ind i deres måde at leve på. Og det er først og fremmest det, som betyder noget for Amundsen. Hvordan overlever man i det hele taget i et så vanskeligt klima og terræn, som polaregnene er?

Han lærer at klæde sig som dem, han lærer at leve af de samme fødevarer. Faktisk havde han og Godfred Hansen og hans næstkommanderende et væddemål om...

Som var dansk.

... Som var dansk, det er rigtigt. De havde et væddemål om, at de skulle smage alt, hvad andre spiste på denne tur. Om de nåede det ved jeg ikke, men først og fremmest, og det som kom til at betyde mest for ham, var naturligvis, at han lærte at køre en hundeslæde. Det gjorde de alle sammen. Inuitterne, Netsilik inuitterne der på stedet, fik sig nogle rigtig gode grin, da disse her europæere skulle lære at bruge en hundepisk.

Det er også svært kan jeg love jer for.

Det her fører jo frem til... De erfaringer tager han med sig til kampen mod Sydpolen, og nu har jeg nævnt Scott. Nu skal vi i gang med formentlig en af de mest episke historier i arktisk opdagelse-historie. Kampen om Sydpolen. Men det var jo sådan, at han faktisk havde sat sig et andet mål, Amundsen.

Sagen var den, at siden han var dreng, havde han altid drømt om at blive den første på Nordpolen. I det hele taget betød det meget for Amundsen at blive den første. Og han havde drømt om at sejle, drive over Nordpolen. Og han fik også lov at låne Nansens skib. Nansen havde forsøgt at drive over Nordpolen, men opnåede det ikke. Amundsen ville gøre ham det efter. Men bedst som han forbereder alt dette her, får han så et telefonopkald, hvor han rent umiddelbart får at vide, at doktor Cook har været på Nordpolen.

Det må slå ham helt ud.

Man kunne ikke se det på ham.

Men det slog ham ud til dels, og han har selv skrevet flere steder, at det det nu gjaldt om var at holde fast i målet og komme til Nordpolen. Men først skulle han have en bemærkelsesværdige sejr på en opdagelsesrejse. Noget som kunne fastholde hans sponsorer, for det var hans evige problem: pengene. Så han måtte gøre et eller andet, og han fandt også ud af, hvad det skulle være.

For der er nogen i gang, der er et andet land. Englænderne er i gang med at skabe den store ekspedition med Scott om at blive de første på Sydpolen.

Det han ikke fortæller til nogen endnu er, at han simpelthen vender om. I stedet for at søge Nordpolen vil han gå ind i et kapløb med Robert Falcon Scott om at blive den første på Sydpolen, for det ville kunne have skaffet ham så meget berømmelse og velvilje, at han kunne få gennemført Nordpolen-problemet.

Nils fortæl om det drama, der egentlig sådan som jeg husker det, og det han også, af mange fortsat får kritik for, man kan ikke give kritik til mand, der ikke lever mere. Men

derfor jeg også i starten nævnte, at mange mener, han var ekstremt kynisk, fordi de sejler jo afsted, uden at han har fortalt besætningen om hans planer.

Der er ikke mange mennesker, der ved, at han er på vej til Sydpolen og slet ikke hans besætning på skibet Fram. Det er stadigvæk Nansens skib, han låner, og selv Nansen tror at han på vej til Nordpolen. Han har dog fortalt om det til kong Håkon. Han ved det. Og han har fortalt det, det var han nødt til, at sige til sin tømrer Stubberud, fordi han sætter Stubberud til at bygge det hus, som de skal rejse nede på Sydpolarlandet eller på isbarrieren dernede. Så få er det, der ved noget om det her. Så tager de af sted.

Og kommer til Madeira nede i varmen. Og der er der nogle af mændene, der er begyndt at undre sig lidt over det her. Hvad skal man med et hus på Nordpolen? Det er jo is, der flyder rundt. Hvad skal man med alle de hunde, som man har taget med om bord? Dem kunne han jo have hentet, når de kommer rundt om Kap Horn og kommer op igennem Panamakanalen. Det kunne man jo ikke, for den var ikke færdig. Tværtimod skulle vi høre, at senere hen håbede de at få Fram til at være det første skib igennem Panamakanalen. Men det er en anden historie. De sejler sydpå, men i Madeira-havnen gør de holdt, og Amundsen kalder mændene på dæk. Og da de kommer op, så ser de, at der på stormasten er ophængt et stort kort over Sydpolarlandet, og først her får de at vide, hvad der er Amundsens egentlige plan. De skal sydpå, og Amundsen siger: dem, der vil med, de kan række hånden op.

Det er jo en absurd scene. Han har kidnappet de her unge mænd. Ja, og fortalt en anden historie. Hvordan reagerer de på det?

Der er kun én af dem, der tøver. Men han gør det alligevel. Alle de andre rækker hånden i vejret med det samme.

Har de noget valg?

Jo, for de kan jo rejse hjem.

Men hvordan ville man blive betragtet i Norge, det er nok det. Så har man deserteret.

Det skal lige siges, at Amundsen, han foretager sig én ting mere i Madeira.

Han ved at Robert Scott i dette øjeblik befinder sig i Hobart på Tasmanien og er ved at gøre klar til at rejse ned til Sydpolarlandet. Amundsen sender et telegram til Scott.

Det lyder sådan her: Tillad mig at informere dem om at Fram er gået til Antarktis, Amundsen.

Det er alt. Og det er optakten til måske det mest fantastiske kapløb nogensinde i historien, der har fundet sted, da Scott og Amundsen går ind i kapløbet til Sydpolen.

Scott er foran ham på det her tidspunkt. Fortæl om, hvordan Scott angriber det her. Nu har vi hørt om Amundsen, også da han står i The Royal Geographic Society, og han fortæller, at han har fået erfaringen fra sin første store ekspedition til Nordvestpassagen. Han vil lave en let ekspedition. Det var i hvert fald det han lærte. Han siger ikke, at han skulle sydpå, men det er hans erfaring. En let ekspedition, men Scott har nogle helt andre ideer.

Lad os lige prøve at se lidt på, hvordan de to ekspeditioner er udstyret og placeret. Det var nemlig meget væsentligt.

Se Scott, han byggede jo på flere forsøg på at nå Nordpolen. Vrøvl, Sydpolen. Han havde selv forsøgt en gang, men efter ham havde Shackleton, englænderen, forsøgt at nå derned, og han var næsten nået frem. Han manglede 98 kilometer, så havde han været på Sydpolen, men som han senere sagde: Min kone ville hellere have et levende æsel end en død løve.

Men Scott slog sig ned i den station, som Shackleton i sin tid havde bygget, og derfra ville de så søge op på barrieren. Nu skal man lige vide, at barrieren er en gigantisk isbræ, som fuldstændig lukker havet ned mod den største bugt i Sydpolarlandet. Den skal man op på, men det er en høj mur, og det er ikke alle steder, man kan komme op. I den vestlige side ligger der en ø, McMurdo Sound, hedder stedet, og dér slår Scott sig ned. Der skulle han starte fra.

I den østligste del af denne her vældige bræ, ligger der noget, man kaldte Hvalbugten. Og der havde Amundsen besluttet sig til, at han ville oprette sin station, som kom til at hedde Framheim.

Scott går i gang og det som han skal bruge, eller det som han har tænkt sig at bruge, det er små heste, små sibirske ponyer, som han regner med havde mere trækraft end hunde. Og dertil kom, at han havde taget tre motorslæder med. Noget helt, helt nyt. Den eneste, der havde forsøgt sig med motorer i polaregnene, det var faktisk Mylius-Erichsen på Danmarks-ekspeditionen. Han havde en bil med. Den duede ikke.

Amundsen derimod brugte sin viden fra samlivet med inuitterne i Nordvestpassagen og havde sørget for at have masser af hunde. Han havde 118, tror jeg på det tidspunkt, hvor. Og der blev kælet for dem. Det var lige som nummer et i hans planlægning, at hundene skulle man passe godt på.

Desuden så han slog han sig ned i Hvalbugten, som ligger mere end 100 kilometer længere mod syd end Scotts udgangspunkt. Herfra skal de så starte med hver for sig at lægge depoter ud. Man kører ned og anbringer et proviantdepot og hvad man ellers har brug for og kører tilbage igen. Næste gang kører man dobbelt så lang og lægger et depot og kører tilbage igen, og næste gang kører man tre gange så langt og lægger et depot. Og på den måde arbejder man sig frem ved at lægge en række af depoter, som man skal bruge på tilbagekørslen. Og der er jo immervæk de her 1800 kilometer ned til Sydpolen, så der skal bruges noget.

Og så er det jo heller ikke samme rute, de kommer til at gå, Nils. De går sådan parallelt med hinanden, og deres spor kommer muligvis til at krydse hinanden på et tidspunkt og så videre.

Det har du ret i. Og så havde Scott den fordel, at han kørte af en rute, der var kendt. Han havde jo selv været dernede af og Shackleton havde været dernede af. Han havde ligefrem kort over det.

Går han i Shackletons fodspor? Ja, det gør han. Mere eller mindre.

Mens Amundsen kører igennem fuldstændig ukendt terræn.

Hvorfor vælger Amundsen det? Hvorfor vælger Amundsen ikke at gå i det spor, hvor han også kunne få noget information?

Så havde han skulle slå sig ned ved siden af Scott.

Det havde nok været for meget. Og så var det, at han havde regnet ud, at det var han i øvrigt meget stolt af, at den der kæmpe isbræ, barrieren, sandsynligvis var strandet i den østre ende, sådan at den ikke ville flytte sig. Det kunne de andre ikke være sikre på.

Vel at mærke, bare lige for at understrege det. Altså Amundsen går ind i fuldstændig ukendt land, for han kommer til at skulle gå op igennem en bræ, hvor intet andet menneske tidligere har været. Og det kan blive en succes.

Det kan også være failure.

Hvis ikke det er planlagt godt nok. Der løber en bjergkæde diagonalt ned forbi Sydpolen. Victoria Mountains.

Den skal de op over for at komme til Sydpolen. Og den kendte Scott, for der havde de været oppe over. Før der lå en stor gletsjer på den bjergkæde, der hed Beardmore[?] Gletsjeren, og den kunne man køre op over og på den måde komme op på det højdedrag, hvor Sydpolen ligger. Mens Amundsen vidste ikke, om han mødte bjerge eller noget som helst. Intet menneske havde været på de kanter, så det var helt og håbe på heldet.

Men Amundsen sagde altid, at held var der ikke noget, der hed. Det hed god planlægning.

Han var kendt for at være ekstrem... Meget nøjeregnende alt ned til det mindste søm i sin udrustning.

Nils fortæl, så vidt jeg husker, så er der jo to forsøg fra Amundsen, jeg er mindre skarp på Scott. Jeg ved godt hvordan det ender med Skott, men Amundsen. Han laver et første forsøg, som ikke går så godt.

Det er jo rigtigt. Det er sådan, at man taler ikke om det i Framheim og i øvrigt heller ikke går over hos Scott, at der er andre til stede på Sydpolarlandet, men man tænker næsten ikke på andet, selvfølgelig.

Det er jo klart, at de skal nå ned og være de første. Og derfor så planlægger Amundsen at starte ret tidligt. Nu er der det ved det, at en af hans mænd, som hedder Hjalmar Johansen, er den mand, som sammen med Nansen næsten nåede Nordpolen i sin tid, og som foretog en fuldstændig utrolig isvandring med overvintring i en stenhytte på Frans Josefs land. Denne mand er kommet med på Amundsens ekspedition, og han er i virkeligheden mindst lige så erfaren inden for polare rejser, som Amundsen selv er. Han fraråder det, at de tager af sted så tidligt som Amundsen vil. Og så har jeg fået lyst til at fortælle, at de har en berømt kok med, der hedder Lindström.

Et yderst ejendommeligt og sjovt menneske, som alle har et særligt lykkeligt forhold til, selvom de driller ham, og han skælder dem ud og så videre og så videre. Men de er fuldstændig vilde med hans fortræffelige madlavning. Det er noget med pandekagerne.

Han er i stand til hver morgen at servere varme vaffler, og han har været med på en række ekspeditioner. Også han er en yderst erfaren mand, men han har det, at han er overtroisk, og da Amundsen så bekendtgør, at vi tager af sted på denne dato, så siger Lindström: Jamen det er en fredag. Man må ikke starte noget på en fredag. Det går galt. Det kommer vi aldrig godt fra. og Lindström skal jo blive tilbage i hytten, mens de andre drager af sted. Og da de starter slæderne i et forrygende koldt, stormende snefyldt vejr, så står han tilbage med sin grydeske i hånden og siger: Vi ses snart igen. Og det kommer til at passe. Der sker det, at da de har rejst et par dage ned mod syd, så opdager de, at i minus 60 grader og i forrygende storm og så videre er det umuligt at trænge frem.

De er nødt til at vende om og tage tilbage til Framheim igen. På den tur sker der noget meget ubehageligt. Amundsen giver besked om at alle skal søge tilbage til Framheim, og de skal gøre det i et stræk så vidt muligt. Og det gør de jo også. Men Amundsen

kører i forvejen og forsvinder i horisonten derved af, mens dem der er mere tungtkørende... Han venter ikke på sine folk. Han venter ikke på sine folk. Nej. Og det går især ud over Hjalmar Johansen.

Der er en af medlemmerne af ekspeditionen, Præsterud[?] hedder han, som har fået nogle voldsomme forfrysninger i fødderne og næsten ikke kan gå mere, og han mister også sin slæde og sine hunde. Vi ved ikke rigtig, hvordan det gik til, men han var måske ikke så erfaren med at køre hundeslæde, og han kommer trissende til allersidst igennem dyb sne på forfrosne fødder. Hjalmar Johansen sætter sig på sin slæde og venter på ham. Amundsens stryger hjem til Framheim.

Hjalmar Johansen ved, at Præstrud er bag ved ham, og han sætter sig på sin slæde og venter på ham, og han venter meget længe. Så ser han det her lille sorte punkt ude i sneen, der langsomt kommer nærmere, og han er henne og får fat i manden, og han må nærmest bære ham tilbage til slæden. Og så rejser de som de sidste fra dette her forsøg tilbage til Framheim og kommer jo noget senere end de andre. Og da de kommer derind, så bliver de mødt af Amundsen med sådan en lidt kynisk bemærkning: Hvad har I lavet siden I ikke kom før?

Hjalmar Johansen siger ikke noget, han går hen og går i seng. Og de får fat i Præstrud og begynder at gøre noget ved hans fødder. Han har de der voldsomme forfrysninger. Amundsen siger heller ikke noget, men næste morgen, da de mødes, så gentager Amundsen det: Hvad lavede I, siden I ikke kom op til os andre? Og så går Hjalmar Johansen amok og rejser sig op og giver ham det glatte lag og siger til ham: Det dér med, at du rejser fra os, når vi har det sådan. Det er ikke ledelse, det er panik. Og der bliver dødstille i lokalet. Amundsen er klar over, at det her er en form for, skal vi kalde opsætsighed, mytteri nærmest, fordi man må ikke underkende lederens kompetence på en ekspedition af så farlig art. Han er bange for, at der bliver stillet spørgsmålstegn ved hans lederskab.

Det må man ikke.

Nils, fortæl lige, var han grebet af panik, Amundsen, siden han ikke venter?

Det er svært at sige.

Om det var sådan eller om han virkelig troede, at hans egne folk allesammen var lige så stærke, som han jo selv var. Men i hvert fald så kalder han mændene til sig en efter en og taler ud med dem. Det her, det må altså ikke finde sted mere. Og så siger han til Hjalmar Johansen: Du er sat af holdet, af polholdet. Du kan tage ud sammen med Præstrud på en mindre ekspedition til Edvard 7. land. Og så kan I lave lidt kortarbejde derude.

Han bliver altså simpelthen smidt af holdet.

Og det er en vigtig mand, der har været sammen med Nansen før. Flere omtaler ham som en af dem, der var med til at gøre at Nansen overlevede på deres store ekspedition og overvintring.

Og det bliver værre endnu.

Ja, fortæl. Nej, skal vi lige hoppe over og finde ud af, hvor er Scott i alt det her?

Lad os prøve engang og se, hvad der bliver af Scott. Scott er også klar til at starte. Der går her en 14 dages tid eller tre uger mere, og de tager af sted uden at kende noget som helst til hinanden.

Scott han starter med sine motorslæder, der faktisk bryder sammen én efter en meget hurtigt. Den første allerede i starten. Så har han sine heste, som heller ikke har det alt for godt. Hestene bliver udstyret med snesko. Heste er ikke så gode til at gå på snesko, men de trækker dernedaf, men sagen er den, og det synes jeg, at vi lige skal have med, at for en engelsk gentleman, er det nærmest en ære at få lov at trække sin egen slæde, så noget i den retning, sådan ser Scott på det. Og meningen er jo så, at disse heste skal slæbe slæderne så langt de kan, formodentlig ned til bjergkæden. Og så skal de slagtes, og så kan man eventuelt lægge dem i depot og så bruge dem som fødevarer på vej hjem.

Grunden til at Scott ikke har hunde med, han har godt nok nogle få han har fået forærende, men de bliver ikke regnet med her, det er, at han tror ikke på dem.

Han har forsøgt på sin først ekspedition, at have hunde med. De døde, da de kom gennem troperne. At det var fordi de ikke blev passet ordentligt er så en helt anden sag. Amundsen, han kommer igennem med sine hunde plus en hel del, der blev født undervejs. Næ, Scott, han stoler på hestene. De skal nok trække. Englændere og heste, det ved man hvad er. Og så for resten, men det bliver aldrig sagt: En englænder kan ikke spise en hund.

Heller ikke en uvæsentlig detalje.

De starter, og de begynder at køre sømil efter sømil sydover, på begge hold kommer de ud for forskellige vanskeligheder i begyndelsen. Det er nemlig sådan, at denne her gigantbræ, som bræen er, har mange revner længst ude mod havet, og dem kan man ikke se, fordi de er dækket af sne. Der er dannet sådan nogle snebroer over dem, og det betyder, at bedst som man kommer kørende med sine hundeslæde eller sit hesteforspand, så kan det ske, at sneen brister, og man ryger ned og dernede fra bunden af disse enorme kløfter i isen, der står der de rene stålspyd af is op.

Der er en særlig situation, som Amundsens folk kommer ud for.

Det første de møder, det er på et tidspunkt, hvor Amundsen sidder på en anden slæde og ser bag ud. Og pludselig opdager, at lige bag ved slæden, da åbner der sig i et vældigt gab dernedaf. Og han siger bare: Den der, den ville nok gerne have haft os. Så kører de videre.

Og så sker der det, at under en af de andre slæder brister den.

Slædeføreren kaster sig frem over på den anden side og griber fat i skavlerne til hundene og stemmer hælene i og forsøger at holde slæden og bagagen oppe. Man skal jo huske, at al bagage på sådan en slæde er jo altid bundet meget stramt fast, så det ikke kan falde af, for det er umuligt at køre i sneen med sådan en slæde. Det her skal være fast. Så det hele styrter ned, og det gør slædeføreren også og bliver hængende i en arm i slæden.

Hænger simpelthen på væggen på vej ned i dybet.

De får hold på slæden. De springer over kløften og får bundet slæden fast. Og så skal de have frelst denne her mand, og det kan de kun gøre ved at fire en ekstra mand ned. Det er i øvrigt Amundsens nære arbejdskammerat Visting[?], som er med på alle Amundsens ture. Han var også med i Nordvestpassagen. De har firet ham ned og han får slået en strik omkring den forulykkede, og de får hevet det hele op igen.

Men fra da af er det sådan, at de for det meste går med en stav en såkaldt tuk[?], som man siger i Grønland og hamrer den ned i sneen foran sig for at føle sig frem for ikke at falde i et hul igen.

Nils, fortæl om, hvad der sker, når de møder bjergene.

Det var egentlig meningen, at hundene skulle være slagtet her, men så opdagede de, at disse fortræffelige dyr også kan hjælpe dem over fjeldene. De ramler nemlig ind i Victoriafjeld-rækken og skal op over den, og det kommer de også.

Og pludselig står de deroppe efter at have været igennem noget terræn, der var ganske forfærdelig. De kaldte det djævelens dansesal. Så kommer de ud for oven og kan se ud over den vældige iskappe, der dækker landet ned mod Sydpolen.

Så går det stærkt.

De har god fart på, og nu er de begyndt at sende lange blikke.

Hvor er Scott?

Vi kan vende tilbage til Scott, for en kort bemærkning. For Scott, ham går det ikke så godt. For det første, så duede hans motorslæder ikke. For det andet, så havde han slet ikke den gavn med hestene, som han havde regnet med, og de kommer godt nok ned og får slagtet hestene nede ved [?]gletsjeren. Men så må de jo også selv trække slæderne op over bjergene, og de slider og slæber, og de slider og slæber, og de er så uheldige, at det næsten hele tiden er dårligt vejr. Og hvad værre er, de kommer til at køre i en sneform, som gør, at sneen føles nærmest som grus, der skal de slæbe disse her tunge slæder over. Og så har Scott gjort det, som nok var en fejltagelse, at han har forøget sit 4-mandshold med en mand mere, og det betyder, at der skulle fragtes mere

videre fremover. Og de maser sig, de kommer op over på gletsjeren, og de kommer op på polar laden og kan vandre ned. Men stadigvæk er de så uheldige med vejret. Mange gange må de ligge over i snestorme.

Men fremad går det så. Og så tilbage til Amundsen.

Amundsen er kommet et godt stykke vej ned over, og nu kan de ligesom se, at hvis det her bliver ved, så når vi det. Og da de er nået ned til 88,88 grader og 33 minutter, tror jeg det er, så holder de en lille fest, for det var her til, at Shackleton var nået.

Nu er de de første syd for Shackletons yderste grænse, og nu står de på fuldstændig jomfrueligt land. De går videre, og nu holder de øje med englænderne. Er der noget, kan man se noget?

Så ligger de en dag i teltet og det fyger, det er forfærdeligt vejr. De kan ikke komme nogen vegne, og hele tiden er de jo frygteligt utålmodige. For jo nærmere de kommer polen, jo vigtigere er det, at de kommer først. Sådan føler de det i hvert fald. Og de kom til at ligge en tre-fire dage der og kan ikke komme videre. Men så til sidst, så er utålmodigheden hos dem blevet så stor, så de siger: Nu skal vi afsted alligevel. Og så starter de op i snestorm og vandrer videre. Til held for dem, så lægger stormen sig noget efter, og de kan fortsætte for fuld styrke nedad.

De nærmer sig polen, det er lige før de er der.

Fortæl om mødet med Sydpolen.

De siger ikke noget. Der er ingenting. Der er bare is og sne.

Der var is og sne. De kommer kørende. De lå den sidste nat, de vidste, de havde en halv dagsrejse foran sig. Så ville de være på Sydpolen. Og de ligger og de kan næsten ikke holde ud at sove den nat der. Men så springer de tidligt op, og de kommer af sted. Nu skal det være. Og så ud på eftermiddagen, så bliver der råbt holdt.

Amundsen hævder, at alle slæderne, alle fire slæder, at der blev råbt fra dem alle på én gang. At deres måleapparater var så gode, de har jo sådan et distancemål, et

cykelhjul, der kører bag ved slæden. Men i øvrigt så skal de jo hele tiden passe på med deres sekstanter og måle, at de nu også er, hvor de skal være. Og det er så også det første, de gør.

Du skriver i din bog, netop der Nils, og nu afbryder jeg dig, fordi jeg vil læse citatet, og så skal du lige om lidt fortælle mig, hvad der ligger på bordet foran os, for der ligger jo det ikoniske billede fra Sydpolen. Men du skriver i bogen netop det her: Holdt! Og så citerer du fra Amundsens dagbog, hvor Amundsen skriver: Så planter vi dig, du kære flag på Sydpolen og giver sletten, som denne ligger på navnet Kong Håkon den 7. Vidde.

Det var et patetisk øjeblik. Amundsen havde kaldt sine mænd sammen, og de skulle allesammen holde ved bambusstangen, mens de hamrede den ned i sneen og fik hejst flaget. Og så ligger billedet på bordet foran os. Billedet fra Sydpolen. De opholder sig en dags tid og tager de forskellige målinger og har denne mærkelige fornemmelse af, at kuglen er oven over dem. Jorden, de står på jordens akse.

En underlig følelse. Alle retninger er nord.

Da de har været der i denne dag, så skriver Amundsen et brev til den norske konge og et brev til Scott. I brevet til Scott beder han ham om at tage kongebrevet med og aflevere det, når han kommer tilbage og ønsker ham så i øvrigt god tur hjem, idet de regner med, at han jo nok bliver den næste der kommer her.

Så rejser de et lille mørkt telt. Og så stiller de sig op over teltet, vajer det norske flag og Frams stander. Og der står disse fire mænd. Fem mænd, den femte mand står med fotoapparatet og så op på flaget. Og det er her man får en underlig fornemmelse af, at Amundsen lige som trækker sig lidt tilbage fra de andre og står alene. Og ser ligesom tomt ud i isødet dér. For hvad er der nu? Nu har han nået sit mål, og var der noget ved det? Ja, han ved at berømmelsen vil være hjemme for resten af hans liv. Det er der ingen tvivl om. Men hvad ellers? En underlig tom fornemmelse. Og det var ikke første gang. Han havde oplevet det før, denne mærkelige fornemmelse.

Det var ikke Nordpolen, det var kun Sydpolen.

Det var kun Sydpolen.

Niels, hvad hedder det? Nu er det jo sådan, at de begiver sig tilbage. Jeg husker det er fem uger senere, så kommer og Scott. Scott finder teltet. Og sikke en mavepuster gennem de strabadser de har været igennem og de strabadser, de så senere skal ud på. De blev ikke de første. Fortæl meget kort om Scott og besætningens tragiske skæbne.

Scott kommer slæbende ned til polen og oplever den frygtelige skuffelse, at en af hans mænd pludselig siger: Der er noget sort derude. Nej, siger han. Det er nok bare skyggen fra en snedrive eller sådan noget. Men nej, det er Amundsens telt. De når frem dybt, dybt skuffende. De er udasede af den hårde tur og kan næsten ikke mere. Og nu skal de så tilbage den lange vej igennem det forfærdelige føre uden at have sejren med sig hjem og tilmed synes Scott, at det dér med, at han skal være postbud for Amundsen, det er en hård en fornærmelse.

De dør allesammen på vejen.

De dør. Næste sommer kommer et redningshold sydpå og finder Scotts grønne telt med ligene i og hans dagbog. Amundsen vender tilbage til Norge. Han er verdensberømt nu. Undskyld, jeg tror jeg fortalte mig, næ han tog til Sydamerika, hvor en rigmand vil underholde ham, og han får ro til at skrive bogen om rejsen til Sydpolen. Senere er Amundsen gået ind i flybranchen, og han overvejer, hvorvidt han skal kunne nå Nordpolen, for det er jo stadigvæk målet, med en flyvemaskine, han forsøger en gang. Det går helt galt. Men så er det, at han får øje på et luftskib, som jo er tidens store opdagelse nu efter verdenskrigens brug af dem. Vi er nået frem til år 1926. Han køber et italiensk luftskib, og dets konstruktør, italieneren Nobile, er med plus en delvis italiensk besætning. Og så starter de og rejser med luftskibet til Svalbard.

Det er luftskibet han døber Norge.

Det døber han Norge, ja.

Da de har forberedt sig deroppe, og så går de ombord i luftskibet, og der er egentlig ikke så meget at sige om det her. Amundsen er stort set kun med som passager, og

han skal holde øje med, om der er noget land ude på den anden side af Nordpolen i Beauforthavet. Der kommer et stort øjeblik, da de kommer til Nordpolen. Amundsen er det første menneske, der har været på både Sydpolen og Nordpolen. Han har Wisting med i luftskibet, og da de er over Nordpolen og cirkler vender han sig om og stikker Wisting på næven, og de siger ikke noget, de to, de trykker bare hinandens hænder.

Nils, så går der to år. Nobile er i gang med et nyt luftskibsprojekter, Italia.

Der er sket det, at Amundsen og Nobile er blevet rygende uvenner, fordi Amundsen ville have, at det skulle være en ren norsk ekspedition og Nobile siger den er italiensk. Det bliver en verdenssensation, de to mænd, der skændes. Nobile vil lave det om, og han får bygget et nyt luftskib magen til Norge og kalder det Italia. Og så flyver han også til Nordpolen, så han kan sige, at han selv har været der. På tilbagevejen styrter luftskibet ned.

Det er ganske forfærdeligt. Jeg tænker sommetider på, at noget så skrækkeligt som det der sker, da styrehuset bliver revet af og resten af luftskibet med nogle mænd i forsvinder nordpå ud i mørket, mens de andre styrter ned. Det sker noget nord for Svalbard, og det viser sig, at de har fået så meget grej med smidt ud af luftskibet, at de kan bygge en radio og begynde at kalde hjælp. Nobile selv brækker benet, da de styrter ned, men han har stadigvæk sin lille hund med. Den blev verdensberømt ved en anden lejlighed. De får givet besked om, hvor de er, og folk forsøger at finde dem ude i isen. De har gjort teltet rødt, så man bedre skal kunne få øje på det fra luften.

Der er en flyver, der finder dem, men da han forsøger at lande for at få dem med, så tumler hans flyvemaskine om og så er den kaput. Så er der en mand mere. Det er ikke så godt alt sammen.

Man henvender sig til Amundsen, som straks siger, at han er klar til at tage ud og finde dem og se, hvad han kan gøre. Men han kan ikke få fat i en flyvemaskine. Først da han flere gange har søgt om det, så tilbyder franskmændene ham en maskine. Den kommer til Ny-Ålesund på Svalbard, og herfra skal han så flyve ud og finde og eventuelt hjælpe Nobile og hans mænd hjem. Man har et billede af ham, hvor han sidder i bagstavnen af denne flyvemaskine i havnen på... Det er en vandflyver i havnen på Ny-Ålesund. Han ser mærkelig fortabt ud, som om det her var slet ikke det det skulle handle om.

Det hele skulle handle om ham, og verden skulle se ham.

Man sagde det om ham, at Amundsen ville ikke se verden, han ville have, at verden skulle se ham.

Og jeg kan ikke lade være med at tænke på, at en gammel mand, som han nu var ved at være, eller i hvert fald oppe i årene, melder sig, det kan jo umiddelbart være en heldedåd at han gerne vil op og redde Nobile, men de var uvenner, og jeg kan ikke leve med at tænke på, om det måske var det, han gerne ville Amundsen: Dø som en helt. I stedet for at dø som en gammel og glemt mand.

I hvert fald letter maskinen, flyver nordpå og er aldrig senere blevet set.

Nils, jeg vil sige tusind tak for din spændende historie. Vi kunne fortsætte og fortsætte, men tak for din tid i dag, og så vil vi, synes jeg, vi skal give Nansen det sidste ord, mindetalen fra 28. Her kommer Nansens ord.

Men fra den store, hvite stillhet vil hans navn lyse i nordlysets glans for Norges ungdom gennem de hundre år. Det er menn med mot, med vilje, med kraft som hans, som gir tro på slekten, gir tillit til fremtiden. - Den verden er enda ung som fostrer slike sønner.

Den yderste grænse er produceret af Kontoret Juhl og Brunse for Nationalmuseet og Radio Loud.

Særlig tak til NRK, Det norske nationalbibliotek, SVT, SR, SF Studios, Grenna Museum, Det Danske Filminstitut og DR. Find serien på vorestid.dk eller der, hvor du normalt finder dine podcast.